

Vinicije B. Lupis
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
Institute of Social Sciences Ivo Pilar
Područni centar Dubrovnik
Regional Centre Dubrovnik
Od Kaštela 11, HR – 20 000 Dubrovnik
vinicije.lupis@pilar.hr

Prilog poznavanju romaničkog zlatarstva u Dubrovniku

573

Autor obrađuje segment romaničkog sloja Moćnika dubrovačke katedrale, temeljeći svoj rad na istraživanju dubrovačkoga katedralnog Moćnika kao središnjega kulturnog toposa, gdje je Dubrovnik tijekom stoljeća razvijao kult svetačkih moći. Posebna pozornost posvećena je trima moćnicima s romaničkim figuralnim prikazima: moćniku stopala sv. Jakova (CLXXIII), moćniku noge sv. Bartula (XIX) i moćniku noge nepoznatog sveca (CXXV), možda sv. Jakova. Kod moćnika stopala sv. Jakova (CLXXIII) autor primjećuje kako se radi o umjetnini romaničke stilizacije bliske južnofrancuskim izvorima u skulpturi i minijaturi koja je zamjetna i u južnotalijanskim područjima, gdje su benediktinci širili romanički stil. Nepoznati dubrovački majstor iz 13. stoljeća na moćniku noge sv. Bartula (XIX) iskucio je svečev lik, čiji likovni predložak po grafizmu treba tražiti ponajviše unutar minijatura iz liturgijskih knjiga koje su najčešće kolale s jedne na drugu jadransku obalu, prenoseći ukus akvitanske skulpture te francuskih i engleskih minijatura 11. i 12. stoljeća. Na moćniku noge nepoznatog sveca (CXXV) iskucan je reljef sveca i to je jedini sačuvani kovinski reljef kasnoromaničkog razdoblja, koji bi aludirao na nestale kovinske oltarne pale iz starijeg razdoblja. Kao likovnu paralelu dubrovačkom primjerku treba uzeti u obzir noviji sloj iznimno loše restaurirane srebrne pozlačene pale iz katedrale u Caorleu, koja se datira dosta široko, od 13. do 14. st., i ophodno raspelo dei Battuti nepoznatoga mletačkog zlatara, iz 13./14. stoljeća, iz tršćanskog Museo Diocesano. Razmatrani moćnici ukazuju na složenost likovnih utjecaja na dubrovačko romaničko zlatarstvo u rasponu od 12. do kraja 13. stoljeća.

Ključne riječi: Dubrovnik, romanika, moćnik, sv. Jakov, sv. Bartul.

A contribution to the knowledge of Romanesque goldsmithing in Dubrovnik

The author discusses a segment of the Romanesque layer of the Dubrovnik Cathedral Treasury, based on the research of the Treasury as a central cultural topos, where the cult of saintly powers was developing over the centuries in Dubrovnik. Special attention is paid to three reliquaries with Romanesque figural depictions: the foot reliquary of St. James (CLXXIII), the foot reliquary of St. Bartholomew (XIX), and the foot reliquary of an unknown saint (CXXV), perhaps St. James. With respect to the foot reliquary of St. James (CLXXIII), the author notes that this is an artwork in the Romanesque style close to sources from southern France in sculptures and miniatures, also notable in southern Italy, where the Benedictines spread the Romanesque style. An unknown Dubrovnik master from the 13th century embossed the saint's figure on the foot reliquary of St. Bartholomew (XIX). Its artistic template in terms of graphic language should be sought primarily in miniatures from liturgical books that most often circulated from one Adriatic coast to another, conveying a taste of Aquitanian sculpture and French and English miniatures of the 11th and 12th centuries. On the relic of the foot of an unknown saint (CXXV) is an embossed relief of a saint and it is the only preserved metal relief of the late Romanesque period, which would allude to the missing metal altar-pieces from the older period. As to artistic parallels to the Dubrovnik example, we should consider the later layer of the extremely poorly restored silver gilded reredos from the Cathedral in Caorle, dated quite widely, viz. from the 13th to the 14th century, and the processional cross dei Battuti by an unknown Venetian goldsmith from the 13th/14th century, from the Museo Diocesano in Trieste. The considered reliquaries indicate the complexity of artistic influences on Dubrovnik Romanesque goldsmithing from the 12th to the end of the 13th century.

Keywords: *Dubrovnik, Romanesque, reliquary, St. James, St. Bartholomew*

Uvod

Moćnik dubrovačke prvostolnice osnovni je parametar na osnovi kojeg se može sagledati i stilski i slikovni razvoj moćnikâ kao brojne i dragocjene vrste liturgijskih predmeta prije svega na području današnje Dubrovačke biskupije, u znatnom širem obuhvatu, bilo vremenskom bilo prostornom. U ovom radu posebna će se pozornost posvetiti trima romaničkim moćnicima iz Moćnika dubrovačke katedrale s figuralnim prikazom, kao rijetkim primjerima sačuvane romaničke primijenjene umjetnosti u Dubrovniku s figuralnim prikazima. Sam dubrovački Moćnik¹ u svojoj slojevitosti ima vrlo složen i bogat romanički sloj, koji se može razmatrati od romaničkog moćnika desne ruke sv. Vlaha (XXXII) iz sicilijanskih normanskih radionica pa sve do moćnika ruke sv. Šimuna Proroka (CLI). Romanička slojevitost očituje se u cijelom nizu likovnih utjecaja, od područja sredozemnog kruga do zapadnoeuropskih likovnih utjecaja. Okov zlatnoga križa s raspelom u stilu makedonske renesanse (XX) potječe iz 12. stoljeća, i pripada istom tipu stauroteke - moćnika tablica s dvogrednim križem (XIII). Pod rednim brojem CXXXXIII čuva se romanički moćnik Svetog Križa u obliku patrijarškog/nadbiskupskog dvogrednog križa s velikim željeznim trnom, koji pripada skupini jeruzalemskih stauroteka, odnosno stauroteka koje su se izrađivale u Jeruzalemskom Kraljevstvu do godine 1187. te njihovih inačica iz Europe i talijanskog juga. S kraja tog stoljeća i početka 13. st. potječe moćnik ruke sv. Tripuna (XXIV), s lijepim medaljonom Krista Svevladara, iskovanim po uzoru na medaljone s bizantskih kovanica. Moćnik ruke sv. Fuske (XXVIII) i sv. Lovrijenca (CLII) s mozanskim emajlnim medaljonom s kraja XII. i početka XIII. stoljeća tvore posebnu podskupinu zapadnoeuropskih utjecaja. Riječ je o emajlu na bakrenoj podlozi nastalom u mozanskim radionicama *champlevé* emajla. Dubrovački mozanski medaljoni iznova potvrđuju povezanost Dubrovnika s europskim kulturnim strujanjima s kraja 12. i početka 13. stoljeća. U tradiciji bizantskog filigrana s dvije žice, poslije poznatog kao mletačkog, *opus venetum ad filum*, izrađen je krajem 12. ili početkom 13. stoljeća moćnik glave

Introduction

The Treasury of the Dubrovnik Cathedral is the primary parameter on the basis of which the stylistic and visual development of reliquaries can be viewed as numerous and valuable types of liturgical items, primarily in the area of today's Dubrovnik Diocese, in a much wider scope, either temporal or spatial. In this paper, special attention is paid to three Romanesque reliquaries from the Treasury of the Dubrovnik Cathedral with figural representations, as rare examples of preserved Romanesque applied arts in Dubrovnik with figural depictions. The Dubrovnik Treasury itself¹ has a very complex and rich Romanesque layer in its stratification, from the Romanesque right arm reliquary of St. Blaise (XXXII) from Sicilian Norman workshops all the way to the arm reliquary of St. Simeon the Prophet (CLI). Romanesque stratification is manifested in a whole range of visual art influences, from Mediterranean to Western European. The golden crucifix casing in the style of Macedonian Renaissance (XX) dates from the 12th century, and belongs to the same type of stauroteke – the reliquary with a two-barred cross (XIII). The Romanesque reliquary of the Holy Cross, kept under number CXXXXIII, is in the form of a patriarchal/archiepiscopal two-barred cross with a large iron tang, which belongs to the group of Jerusalem staurotekes or the staurotekes made in the Kingdom of Jerusalem until 1187, and their versions from Europe and the Italian south. The arm reliquary of St. Tryphon (XXIV), with a beautiful medallion of Christ the Almighty minted on the model of medallions after Byzantine coins, originates from the end of the 12th and the beginning of the 13th century. The arm reliquary of St. Fusca (XXVIII) and St. Lawrence (CLII) with a Mosan enamel medallion from the end of the 12th and the beginning of the 13th centuries form a special subgroup of Western European influences. This enamel on a copper base was made in Mosan workshops of *champlevé* enamel. The Dubrovnik Mosan medallions reaffirm the connection of Dubrovnik with European cultural trends from the end of the

¹ Autor se u radu koristi starim dubrovačkim nazivom za riznicu, *Moćnik*, koji se održao u uporabi do današnjih dana, za razliku od *moćište* ili *shrana*. Riznice drugih hrvatskih biskupija teže su usporedive s dubrovačkom jer je ona specifična po rijetkom bogato sačuvanom romaničkom i gotičkom sloju.

¹ In the Croatian original, the author uses the old Dubrovnik name for the treasury, *Moćnik*, which has remained in use to this day, unlike the terms *moćište* or *shrana*. It is difficult to compare the treasuries of other Croatian dioceses with that from Dubrovnik since it is specific for its exceptionally richly preserved Romanesque and Gothic layers.

nepoznatog sveca (LXIII). Specifična dubrovačka tradicija jednostavnih romaničkih moćnika glave u obliku carske bizantske tijare odražava se u romaničkim moćnicima glave sv. Srđa (LXVIII) i glave sv. Zenobija (LXV), iz druge polovice 13. stoljeća, te glave nepoznatog sveca (LXIX) s kraja 12. ili početka 13. stoljeća. Moćnici iz prijelaznog romaničko-gotičkog doba 13. i ranog 14. stoljeća doista su brojna skupina, i zastupljeni su najvećim brojem, kao nigdje drugdje u hrvatskim riznicama. Jedan od rijetkih moćnika glave antropomorfne oblika, od onih koji su preživjeli požare, pljačku i potres, jest moćnik sv. Stjepana Prvomučnika (XXXVII) i sv. Andrije (CLXXIV). Razmatranje romaničkog stilskog razdoblja u Moćniku dubrovačke katedrale možemo zaključiti sa sigurno datiranim moćnikom glave sv. Andrije (CXXII), djelom dubrovačkog zlatara Nikole Paskova Papca iz prve četvrtine XIV. stoljeća, još posve romaničke stilizacije, te moćnikom glave sv. Lovrijenca (LXXIV), majstora Guglielma. Ovaj je moćnik, po svemu sudeći, pripadao samostanu sv. Klare. U donjoj je zoni još s romanički stiliziranom vrpcom, potvrđujući snažnu tradicionalističku romaničku struju u domaćem dubrovačkom zlatarstvu prve polovice XIV. stoljeća. Dubrovačko područje bilo je svojevrsni *koiné* različitih kulturnih utjecaja tijekom romaničkog razdoblja, a samo romaničko zlatarstvo u svojem arhaiziranju traje stilski dulje od nekih drugih likovnih izričaja, poput slikarstva i arhitekture.²

Unutar romaničkog sloja Moćnika dubrovačke katedrale čuva se veći broj nedovoljno vrednovanih moćnika, koji zavrjeđuju više pozornosti.

Moćnik noge sv. Jakova

Prvi moćnik koji razmatram je antropomorfne oblika, u obliku stopala sv. Jakova (CLXXIII), visine 7 cm i širine 20 cm, s kvalitetnim svečevim likom iskucanim na poklopcu, podrijetlom iz istoimenoga dubrovačkog benediktinskog samostana.³ Dubrovački benediktinski samostan sv. Jakova u

12th and the beginning of the 13th century. The head reliquary of an unknown saint (LXIII) was made in the late 12th or early 13th century in the tradition of Byzantine filigree work with two wires, later known as Venetian, *opus venetum ad filum*. The specific Dubrovnik tradition of simple Romanesque head reliquaries in the form of the imperial Byzantine tiara is reflected in the Romanesque head reliquaries of St. Sergius (LXVIII) and St. Zenobius (LXV), from the second half of the 13th century, and the head of an unknown saint (LXIX) from the late 12th or early 13th century. Reliquaries from the transitional Romanesque-Gothic period of the 13th and early 14th centuries are indeed a large group, represented in the largest number, as nowhere else in the Croatian treasuries. One of the few anthropomorphic head reliquaries among those that survived fires, looting and earthquakes, are those of St. Stephen the Protomartyr (XXXVII) and St. Andrew (CLXXIV). Our analysis of the Romanesque stylistic period in the Treasury of the Dubrovnik Cathedral can be concluded with the certainly dated head reliquary of St. Andrew (CXXII), made by the Dubrovnik goldsmith Nikola Paskov Papac in the first quarter of the 14th century, still with entirely Romanesque stylistic features, and the head reliquary of St. Lawrence (LXXIV), by master Guglielmo. By all accounts, the latter reliquary belonged to the Monastery of St. Clare. In its lower zone, it has a Romanesque stylized band, which confirms a strong traditionalist Romanesque current in local Dubrovnik goldsmithing of the first half of the 14th century. The Dubrovnik area was a kind of *koiné* of various cultural influences during the Romanesque period, and the very Romanesque goldsmithing in its archaizing stylistically lasted longer than some other visual arts expressions, such as painting and architecture.²

The Romanesque layer of the Treasury of the Dubrovnik Cathedral comprises a number of insufficiently valued reliquaries, deserving of more attention.

Reliquary foot of St. James

The first reliquary in this paper is anthropomorphic, in the shape of a foot of St. James (CLXXIII), 7 cm high and 20 cm wide, with the

² Lupis 2003, str. 311-314; Lupis 2014, str. 405-419; Lupis 2015, str. 153-171.

³ Lupis 2003, str. 311-314; Lupis 2010, str. 318-320; Lupis 2014, str. 405-419; Lupis 2015, str. 153-171; Campobasso 2012, str. 43-71; Bianco 2005, str. 135-164; Jacomet 1993, str. 55-81; Péricard 2000, str. 13, 66; Šanjek 1993, str. 353-363; Purgar-Kužić 1995, str. 205-211; Ladić 1997, str. 19-24; isti 1998, str. 117-122; isti, 1998, str. 37-49; Runje 1999, str. 301-306; Povijest Hrvata 2003, str. 439-446.

² Lupis 2003, pp. 311-314; Lupis 2014, pp. 405-419; Lupis 2015, pp. 153-171.

Višnjici utemeljili su dubrovački vlastelin Ivan Gundulić i njegova žena Dobroslava godine 1222. Iz ovog prevažnog benediktinskog samostana koji je godine 1806. stradao u rusko-crnogorskoj pohari, kada je uništena i glasovita knjižnica, potječe Pravilo sv. Benedikta koje se danas čuva u knjižnici dubrovačkog dominikanskog samostana.⁴ Francesco Penso Cabianca (1665. - 1737.), jedan od najvažnijih predstavnika mletačke barokne skulpture kraja 17. i početka 18. stoljeća, za benediktinski je samostan sv. Jakova u vrijeme opata Bernarda Sorkočevića, trebao, prema arhivskim izvorima, godine 1704. izraditi mramorni oltar, koji je očito stradao 1806. godine.⁵ Valja istaknuti kako ova umjetnina potječe iz samostana u kojem su živjeli Ludovik Crijević Tuberon, Mavro Vetranović i Ignjat Đurđević, u kojem je bilo sjedište dubrovačke benediktinske kongregacije i gdje se zasigurno čuvalo mnogo dragocjenih umjetnina od plemenitih kovina.⁶

No vratimo se, poslije navođenja šireg povijesnog okvira, romaničkom moćniku noge sv. Jakova. To je moćnik u obliku stopala, podosta realističnog oblika, sa sačuvanom izvornom pozlatom (20 x 7 cm), i može se datirati u kraj 12. i početak 13. stoljeća. Na poklopcu je romaničkom kapitalom ugraviran natpis: *Š IACO/B. APO/STO/LVS.* Apostolov lik odjeven u dugu tuniku prikazan je na supedaneju s aureolom i u blagom iskoraku žive romaničke geste. Reljef je iznimne kakvoće, iskucan po kvalitetnom kalupu. Romanička estetika našla je odraza u svečevu liku razlomljene krivulje ugodne oku, podređene anatomskoj dosljednosti. Radi se o romaničkoj stilizaciji južnofrancuskog izvora u skulpturi i minijaturi, koji je vrlo zamjetan u južnotalijanskim područjima, gdje su benediktinci širili romanički stil gradnjom svojih opatija, ponajviše zaslugom središnje opatije u Montecassinu. Likovni predlošci ponajčešće su se prenosili iluminiranim rukopisima ili crtežima, poput poznatog *velluma* iz Auxerre.⁷ Moramo zamijetiti kako je među romaničkim moćnicima u Dalmaciji teško naći paralelni primjer, što je rezultat desetkovanja u brojnim ratovima i turskoj invaziji, kada su stradali mnogi benediktinski samostani na hrvatskom etničkom području. Moćnik stopala sv. Jakova zapečaćen je crvenim voskom i utisnutim žigom, od kojeg je

saint's figure nicely embossed on the lid. It originates from the Dubrovnik Benedictine Monastery of the same name.³ The Dubrovnik Benedictine Monastery of St. James in Višnjica was founded in 1222 by the Dubrovnik nobleman Ivan Gundulić and his wife Dobroslava. This prominent Benedictine monastery, which was destroyed in the 1806 Russian-Montenegrin plunder, when the renowned library was also destroyed, is where the Rule of St. Benedict originates from, today kept in the library of the Dubrovnik Dominican Monastery.⁴ According to archival sources, Francesco Penso Cabianca (1665–1737), one of the most important representatives of Venetian Baroque sculpture of the late 17th and early 18th centuries, was supposed to build a marble altar for the Benedictine monastery of St. James in 1704, during the time of Abbot Bernard Sorkočević. It was obviously destroyed in 1806.⁵ It should be noted that this work of art originates from the monastery where Ludovik Crijević Tuberon, Mavro Vetranović and Ignjat Đurđević lived, which was the seat of the Benedictine Congregation of Dubrovnik, and where many valuable works of art of precious metals must have been kept.⁶

Having referred to a broader historical framework, let us return to the Romanesque foot reliquary of St. James. This foot-shaped reliquary, quite realistic in shape, with preserved original gilding (20 x 7 cm), can be dated to the late 12th and early 13th centuries. The following inscription is engraved on the lid in Romanesque capitals: *Š IACO/B. APO/STO/LVS.* The figure of the apostle with a halo, about to take a step forward on the suppedaneum in a vivid Romanesque gesture, is dressed in a long tunic. The relief is of exceptional quality, embossed upon a fine mould. Romanesque aesthetics is reflected in the saint's figure in the form of a twisted curve pleasing to the eye, subordinated to anatomical consistency. The source of its Romanesque stylization were southern French sculptures and miniatures, also quite manifest in southern Italy, where

³ Lupis 2003, pp. 311–314; Lupis 2010, pp. 318–320; Lupis 2014, pp. 405–419; Lupis 2015, pp. 153–171; Campobasso 2012, pp. 43–71; Bianco 2005, pp. 135–164; Jacomet 1993, pp. 55–81; Péricard 2000, pp. 13, 66; Šanjek 1993, pp. 353–363; Purgar-Kužić 1995, pp. 205–211; Ladić 1997, pp. 19–24; *ibid.* 1998, pp. 117–122; *ibid.* 1998, pp. 37–49; Runje 1999, pp. 301–306; *Povijest Hrvata* 2003, pp. 439–446.

⁴ Ostojić 1964, pp. 461–465.

⁵ Prijatelj 1988/1898, pp. 247–249.

⁶ Horvat Levaj 1999/2000, pp. 81–96.

⁴ Ostojić 1964, str. 461–465.

⁵ Prijatelj 1988/1898, str. 247–249.

⁶ Horvat Levaj 1999/2000, str. 81–96.

⁷ Schapiro 1997, str. 306–327.

Sl. 1. Nepoznati dubrovački majstor, moćnik noge sv. Jakova, kraj 12., početak 13. st. (foto: Božidar Gjukić)
 Fig. 1 Unknown Dubrovnik master, foot reliquary of St. James, end of 12th, early 13th c.
 (photo: Božidar Gjukić)

sačuvan samo dio. Poklopac moćnika spojen je na šarnir. S donje je strane znatno kasnije ugraviran natpis, a može se pročitati: »Dono Giov. Bassic«. Očito se radi o Ivanu Bašiću, crkvenom povjesničaru. Pretpostavljamo kako je riječ o osobi koja je spasila moćnik iz opljačkanoga benediktinskog samostana. Nažalost, ni jedan drugi moćnik iz riznice samostana sv. Jakova ne može se prepoznati među drugim samostanskim moćnicima pohranjenima u prvostolnoj riznici nakon 1806. godine.⁸ Sigurno je da se godine 1407. ovaj moćnik ne spominje u vizitaciji, ali ga je Crijević uvrstio u opis moćnika grada Dubrovnika.⁹

Moćnik noge sv. Bartula

Među figuralnim srebrnim reljefima romaničkog stila unutar Moćnika dubrovačke katedrale ističe se svojom kvalitetom onaj s moćnika noge sv. Bartula (XIX¹⁰).¹¹ Dosta dobro sačuvani moćnik noge (v. 41,3 cm, š. baze 8,95 cm, š. noge 20 cm) izrađen je od srebrnog pozlaćenog lima pričvršćenog na drvenom potkoljeničnom dijelu noge. Cipelicu moćnika, koja oponaša ondašnju obuću, prekriva elegan-

the Benedictines spread the Romanesque style by building their abbeys, mostly the central abbey at Montecassino. Artistic templates were most often disseminated as illuminated manuscripts or drawings, such as the famous *vellum* from Auxerre.⁷ We cannot help but note that it is difficult to find a parallel example among the Romanesque reliquaries in Dalmatia, due to decimation in many a war and the Turkish invasion, when a number of Benedictine monasteries in the Croatian ethnic area were destroyed. The foot reliquary of St. James is sealed with red wax and stamped, of which only a part has been preserved. The reliquary lid is connected by a hinge. The inscription on the underside was engraved much later. It reads "Dono Giov. Bassic". It obviously refers to Ivan Bašić, a church historian. We presume that this is the person who salvaged the reliquary from the looted Benedictine monastery. Unfortunately, no other reliquary from the treasury of the Monastery of St. James cannot be identified among other monastic reliquaries stored in the Cathedral Treasury after 1806.⁸ It is certain that in this reliquary is not mentioned in the 1407 visitation, but Crijević included it in the description of the reliquaries from the town of Dubrovnik.⁹

Leg reliquary of St. Bartholomew

Among the figural silver reliefs in the Romanesque style from the Treasury of the Dubrovnik Cathedral, the one from the leg reliquary of St. Bartholomew (XIX¹⁰) stands out in terms of its quality.¹¹ This fairly preserved leg reliquary (height: 41.3 cm; base width: 8.95 cm; leg width: 20 cm) is made of silver gilded sheet metal attached to a wooden shank. The small shoe of the reliquary, which imitates the footwear of the time, is covered with an elegant floral motif. The vertical band at the opening for the relics is decorated with a vegetable motif of a five-leaved vine in the Romanesque style. The original medallion is missing at the top, and in the middle of the upper band there is a circular medallion with an embossed half-figure of St. Bartholomew of extraordinary quality. The saint's right

⁷ Schapiro 1997, pp. 306–327.

⁸ Lupis 2003, p. 263; *ibid.* 2010, pp. 317–337; *ibid.* 2015, pp. 84,125, 360–361; *ibid.* 2014, pp. 415, 527.

⁹ Lupis 2003, p. 263.

¹⁰ The number in the inventory of reliquaries from the Treasury of the Dubrovnik Cathedral.

¹¹ Lupis 2014, pp. 415, 514.

⁸ Lupis 2003, str. 263; *isti* 2010, str. 317–337; *isti* 2015, str. 84,125, 360–361; *isti* 2014, str. 415, 527.

⁹ Lupis 2003, str. 263.

¹⁰ Redni broj u inventaru relikvijara iz Moćnika dubrovačke katedrale.

¹¹ Lupis 2014, str. 415, 514.

Sl. 2. Nepoznati dubrovački majstor, moćnik noge sv. Bartula, 13. st. (foto: Božidar Gjukić)

Fig. 2 Unknown Dubrovnik master, leg reliquary of St. Bartholomew, 13th c. (photo: Božidar Gjukić)

tni florealni motiv Na mjestu gdje se nalazi otvor za moći okomita je vrpca ukrašena vegetabilnim motivom peteročlanog lista vinove lozice romaničke stilizacije. Na vrhu nedostaje izvorni medaljon, a po sredini gornje vrpce iskucan je kružni medaljon s dopojasnim likom sv. Bartula, izvanredne kakvoće, koji jednu ruku podiže na blagoslov, a lijevom drži knjigu. Bogatog grafizma, razbarušene kose i s bradom, svečev je lik iznimni primjer romaničke ikonografije u Moćniku dubrovačke katedrale. S jedne i druge strane glave teče vrpca s natpisom u romaničkoj majuskuli: "S. B(ar)/TO(lo)S". Nepoznati dubrovački majstor iz 13. stoljeća ostvario je likovno kvalitetan lik unutar kružnog medaljona iskucanog uz gornji rub moćnika.¹² Likovnih paralela sačuvano je premalo, a na bližem području možemo ih tražiti jedino na talijanskom jugu, s kojim je dubrovačka komuna imala intenzivne gospodarske i kulturne veze tijekom srednjovjekovnog raz-

Sl. 3. Nepoznati dubrovački majstor, detalj moćnika noge sv. Bartula, 13. st. (foto: Božidar Gjukić)

Fig. 3 Unknown Dubrovnik master, leg reliquary of St. Bartholomew, detail, 13th c. (photo: Božidar Gjukić)

hand is raised in blessing, and in his left he holds a book. Rich in graphic elements, with dishevelled hair and a beard, the saint's figure is an exceptional example of Romanesque iconography in the Treasury of the Dubrovnik Cathedral. On both sides of the head there is a band with the following inscription in Romanesque majuscule: "S. B(ar)/TO(lo)S". Our unknown master from Dubrovnik from the 13th century created an artistically admirable figure inside a circular medallion embossed along the upper edge of the reliquary.¹² Too few artistic parallels have been preserved. In the narrower area, we can only find them in the Italian south, with which the Dubrovnik commune had intensive economic and cultural ties during the mediaeval period. Artistic templates for St. Bartholomew should be sought mostly in miniatures from liturgical books, which most often circulated from one Adriatic coast to the other.

¹² Lupis 2003, str. 180; Lupis 2014, str. 5, 14.

¹² Lupis 2003, p. 180; Lupis 2014, pp. 5, 14.

Sl. 4. i 4a. Nepoznati dalmatinski zlatar, srebrna korica epistolara iz Kaptolskog arhiva trogirске katedrale, 13./14. st. (preuzeto iz: Joško Belamarić, *Studije iz starije umjetnosti na Jadranu*, sv. II, Split 2012, 227)
 Fig. 4 and 4a Unknown Dalmatian goldsmith, silver cover of the epistolary from the Chapter Archives of the Trogir Cathedral, 13th/14th c. (taken from: Belamarić 2012, p. 227)

doblja. Likovni predložak sv. Bartula po grafizmu treba tražiti ponajviše unutar minijatura iz liturgijskih knjiga, koje su najčešće kolale s jedne na drugu jadransku obalu.

Na hrvatskoj strani Jadrana najbliža likovna paralela, doduše primitivnije morfologije, je srebrna korica epistolara iz Kaptolskog arhiva trogirске katedrale koji se okvirno datira u 13./14. stoljeće.¹³ U gradu Andriji, u talijanskoj regiji Apuliji (Puglia), u katedralnoj zbirci čuva se portabilni oltar sv. Grgura s kraja 12. stoljeća, koji je ukrašen kovinskim vrpčama s prikazima proroka, prepoznatljive rano-romaničke stilizacije; podsjeća na duktus figura s brončanih vrata iz Troije u Apuliji, koje je izradio Oderisio da Benevento između 1119. i 1127. godine, prenoseći ukus akvitanske skulpture te francuskih i engleskih minijatura iz 11. i 12. stoljeća.¹⁴

Srebrne vrpce i oblik cipelice pripadaju prepoznatljivom likovnom jeziku kasnoromaničkog stila dubrovačkog zlatarstva, a sam reljef s prikazom sv. Bartula iskucan je po arhaizirajućem likovnom predlošku, kako nešto stariji talijanski primjer određuje talijanska povjesničarka umjetnosti. Ovdje se

On the Croatian side of the Adriatic, the closest artistic parallel, albeit of a more primitive morphology, is the silver cover of the epistolary from the Chapter Archives of the Trogir Cathedral, generally dated to the 13th/14th century.¹³ In the town of Andria, in the Italian region of Apulia (Puglia), the cathedral collection contains the portable altar of St. Gregory from the late 12th century, adorned with metal bands depicting the prophets, with a marked early Romanesque stylization. It evokes the ductus from the figures on the bronze doors in Troia, Apulia, made by Oderisio da Benevento between 1119 and 1127, conveying the taste of Aquitanian sculpture and French and English miniatures from the 11th and 12th centuries.¹⁴

The silver bands and the shape of the shoe belong to the recognizable visual art expression of the late Romanesque style in Dubrovnik goldsmithing, while the very relief depicting St. Bartholomew is embossed on an archaizing artistic template, as deemed by an Italian art historian concerning a slightly earlier Italian example. The template is clearly Western European, like the silver reliefs

¹³ Belamarić 2012, str. 227.

¹⁴ Di Sciascio 2009, str. 100-103.

¹³ Belamarić 2012, p. 227.

¹⁴ Di Sciascio 2009, pp. 100-103.

Sl. 5. i 5a. Nepoznati umjetnik pod akvitanskim utjecajem, portatilni oltar sv. Grgura u Andriji u Apuliji, kraj 12. stoljeća (preuzeto iz: *Le suppellettili in argento del Museo diocesano Giovanni Tarantini di Brindisi, Foggia* 2011, 100-103) – cjeloviti oltar i detalji

Fig. 5 and 5a Unknown artist under Aquitanian influence, portable altar of St. Gregory in Andria, Apulia, end of 12th c. (taken from: Le suppellettili in argento del Museo diocesano Giovanni Tarantini di Brindisi, Foggia 2011, pp. 100–103) – entire altar and details

radi o jasnom zapadnoeuropskom predlošku, poput srebrnih reljefa s relikvijara sv. Teodora iz katedrale u Brindisiju.¹⁵ Potvrdu ove teze nalazimo na okovu evanđelja iz kolegijalne crkve sv. Justine u Monseliceu, koji se sada nalazi u Biskupskom muzeju u Padovi; na okovu koji je nastao u nekoj od domaćih mletačkih radionica 13. stoljeća uz reljef sv. Petra pričvršćene su četiri pločice sa simbolima evanđelistâ mozanske provenijencije, sličnog grafizma kao dubrovački reljef sv. Bartula.¹⁶

Moćnik noge nepoznatog sveca (sv. Jakova?)

Moćnik noge nepoznatog sveca (CXXV) (sv. Jakova?), v. 43,5 cm, š. 6,9 cm, izrađen je u obliku potkoljenice i šiljaste cipelice. Pretrpio je velika oštećenja 1667., pa je velik dio izvornih srebrnih

from the reliquary of St. Theodore in the Cathedral in Brindisi.¹⁵ Confirmation of this thesis can be found on the Gospel cover from the collegiate church of St. Justine in Monselice, now in the Diocesan Museum of Padua. The cover made in one of the local Venetian workshops in the 13th century has a relief depicting St. Peter with four tablets attached to it, representing the symbols of evangelists of Mosan provenance, with a similar graphic language to that of the Dubrovnik relief of St. Bartholomew.¹⁶

Leg reliquary of an unknown saint (St. James?)

The leg reliquary of an unknown saint (CXXV) (St. James?), 43.5 cm high, 6.9 cm wide, is made in the shape of a shank and a pointed shoe. It was heavily damaged in 1667, and the bulk of its original

¹⁵ Boraccesi 2011, str. 1-31.

¹⁶ Ericani 2004, str. 106, 189.

¹⁵ Boraccesi 2011, pp. 1-31.

¹⁶ Ericani 2004, pp. 106, 189.

Sl. 6. Nepoznati mletački zlatar, 13. stoljeće, okov evanđelja iz kolegijalne crkve sv. Justine u Monseliceu, sada u Biskupskoj zbirci u Padovi (preuzeto iz: *Oreficeria sacra in Veneto*, sv. 1, Cittadella, 2004, 189)

Fig. 6 Unknown Venetian goldsmith, 13th century, cover of the Gospel from the collegiate church of St. Justine in Monselice, now in the Diocesan Museum of Padua (taken from: Oreficeria sacra in Veneto, Vol. 1, Cittadella, 2004, 189)

Sl. 8. Nepoznati dubrovački majstor, moćnik noge nepoznatog sveca (CXXV) (sv. Jakova?), početak 14. st., detalj s reljefom školjke sv. Jakova (foto: Božidar Gjukić)

Fig. 8 Unknown Dubrovnik master, leg reliquary of an unknown saint (CXXV) (St. James?), early 14th c., detail with the relief of Jacob's shell (photo: Božidar Gjukić)

Sl. 7. Nepoznati dubrovački majstor, moćnik noge nepoznatog sveca (CXXV) (sv. Jakova?), početak 14. st., detalj s reljefnim prikazom sveca (foto: Božidar Gjukić)

Fig. 7 Unknown Dubrovnik master, leg reliquary of an unknown saint (CXXV) (St. James?), early 14th c., detail with the relief of the saint (photo: Božidar Gjukić)

silver bands was replaced by new baroque ones.¹⁷ A new baroque silver embossed band with a floral tendril covers the contours of the Gothic shoe, the edge of the rim of the reliquary and the upper zone between the relief of an unknown saint and the vertical silver band. The reliquary of an unknown saint (XXXVIII) in the Kotor treasury, dated to 1667, the arm reliquary of an unknown saint (XXXVII) in the same treasury, and the reliquary of St. Juliana (XL) in the Dubrovnik treasury all have identical bands. Such bands can be found on a number of reliquaries. The original band with a large leafy ornament and small leaves frames an oblong opening for the relics (11 x 11 cm). Around the opening, on the edges of the silver and gilded bands, a total of 14 oval and round stones are set, green, yellowish and

¹⁷ Lupis 2003, pp. 238–239; 2014, pp. 415, 523.

Sl. 9. Nepoznati dubrovački majstor, moćnik noge nepoznatog sveca (CXXV) (sv. Jakova?), početak 14. st., pogled s boka (foto: Božidar Gjukić)

Fig. 9 Unknown Dubrovnik master, leg reliquary of an unknown saint (CXXV) (St. James?), early 14th c., side view (photo: Božidar Gjukić)

Sl. 10. Nepoznati dubrovački majstor, moćnik noge nepoznatog sveca (CXXV) (sv. Jakova?), početak 14. st., pogled s lijeve i desne strane (foto: Božidar Gjukić)

Fig. 10 Unknown Dubrovnik master, leg reliquary of an unknown saint (CXXV) (St. James?), early 14th c., left and right views (photo: Božidar Gjukić)

vrpca zamijenjen novima baroknim.¹⁷ Nova barokna srebrna iskucana vrpca s florealnom viticom prekriva rubnice gotičke cipelice, rub oboda moćnika i gornju zonu između reljefa nepoznatog sveca i okomite srebrne vrpce. Istovjetna vrpca pojavljuje se na moćniku nepoznatog sveca (XXXVIII) u kotorskoj riznici, datiranog u godinu 1667., zatim na moćniku ruke nepoznatog sveca (XXXVII) u istoj riznici, a u dubrovačkoj riznici na moćniku sv. Julijane (XL). Istih vrpce ima na više moćnika. Izvorna vrpca s krupnim lisnatim ornamentom i sitnim listovima uokviruje duguljasti otvor za moći (11 x 11 cm). Uokolo otvora, na rubovima srebrne i pozlaćene vrpce, usađeni su ovalni i okrugli kamenovi, njih 14, zelene, žućkaste i plave boje, te zrnca koralja. Na prednjoj strani moćnika je dopojasni reljef starijega muškog sveca s bradom, a po ostaloj površini lima iskucani su sitni istokračni križevi. Možda je

¹⁷ Lupis 2003, str. 238-239; 2014, str. 415, 523.

blue, as well as coral beads. On the front of the reliquary there is a half-figure relief of an elderly male saint with a beard, while a small equilateral cross is embossed on the rest of the sheet surface. The depicted figure could be St. James, which would be confirmed by the iconographic motif of the staff in his right hand. This assumption is supported by the relief of a scallop-shell, *Pecten jacobaeus*, worn by pilgrims, imprinted on the medallion-lid. The same motif of the scallop-shell is imprinted on the arm reliquary (XLV), perhaps of the same saint, with the motif of the Star of David, *Magen David* imprinted around the Jacob's shell. This reliquary from the beginning of the 14th century, with a Baroque layer, is also interesting because it testifies to the gradual change in the Romanesque style and the transition to the Gothic style,¹⁸ and belongs to the

¹⁸ Lupis 2003, pp. 238-239.

Sl. 11. Nepoznati dubrovački majstor, motiv Jakobove kapice utisnut je na poklopcu moćnika ruke nepoznatog sveca (XLV) iz Moćnika dubrovačke katedrale (foto: Božidar Gjukić)

Fig. 11 Unknown Dubrovnik master, motif of the Pecten jacobaeus imprinted on the lid of the arm reliquary of an unknown saint (XLV) from the Treasury of the Dubrovnik Cathedral (photo: Božidar Gjukić)

Sl. 12. Nepoznati mletački zlatar, 13./14. stoljeće, srebrna pozlačena pala iz katedrale u Caorleu (preuzeto iz: G. Cuscito, *Le pale d'argento di Cividale, Ori e tesori d'Europa*, Milano 1992, 104-105)

*Fig. 12 Unknown Venetian goldsmith, 13th/14th century, silver gilded reredos from the Cathedral in Caorle (taken from: G. Cuscito, *Le pale d'argento di Cividale, Ori e tesori d'Europa*, Milan 1992, 104-105)*

group of reliquaries from the transitional Romanesque-Gothic period of the 13th and early 14th centuries. This group is quite numerous, represented by the largest number of reliquaries, like no other Croatian treasury. One of the few among those that survived fires, looting and earthquakes is the previously mentioned anthropomorphous head reliquary of St. Stephen the Protomartyr (XXXVII), as well as the head reliquary of St. Andrew (CLXXIV). Their only counterpart – the head of St. Bridget – is in the Franciscan Monastery of the Little Brothers in Dubrovnik.

The arm reliquaries of Sts. Simon and Judas (XLIV), and two unknown saints (CXXVIII and XLV), the head reliquary of St. Ursula (LVII) from the Monastery of St. Bartholomew, along with the head reliquaries of St. Gervasius (LIX) and St. Pancras (LXII) represent this transitional stage, where the new went hand-in-hand with Romanesque stylization.¹⁹ The hands on the arm reliquaries were made by the use of hand-prints, differing from the Gothic reliquaries in the shape of elongated outstretched hands. The matrices in which the metal bands were embossed in this stylistic period are mostly of a plant character and made mainly by punching and embossing. Figural motifs most often belong to matrices with the Evangelist symbols, which also served to make processional crosses, like the head reliquary of St. Ursula (LVII).²⁰ Our analysis of the Romanesque stylistic period in the Treasury of the Dubrovnik Cathedral can be concluded with the certainly dated head reliquary of St. Andrew (CXX-II), made by the Dubrovnik goldsmith Nikola Paskov Papac in the first quarter of the 14th century, still with entirely Romanesque stylistic features, and the head reliquary of St. Lawrence (LXXIV), by master Guglielmo, which, by all accounts, belonged to the Monastery of St. Clare. In its lower zone, it still has a Romanesque stylized band, which confirms a strong traditionalist Romanesque current in local Dubrovnik goldsmithing of the first half of the 14th century. Certainly, the extremely valuable leg reliquary of an unknown saint (CXXV) (St. James?), with its preserved relief, deserves to be the final example in our review. It is the only surviving metal relief from the late Romanesque period, alluding to the missing metal altar-pieces from an earlier era. As to artistic parallels to the Dubrovnik example,

¹⁹ Lupis 2010, pp. 317-337; *ibid.* 2011, pp. 16-17.

²⁰ Lupis 2009, pp. 352-370.

to lik sv. Jakova, što bi potvrđivao i ikonografski motiv štapa u desnoj ruci. Tu pretpostavku podupire reljef školjke, Jakobove kapice, što su je nosili hodočasnici, koji je utisnut na medaljonu-poklopcu. Isti motiv školjke utisnut je i na moćniku ruke (XLV) možda istog sveca, a uokolo Jakobove kapice utisnut je motiv Davidove zvijezde, *Magen David*. Ovaj moćnik s početka 14. stoljeća, s baroknim slojem, zanimljiv je i stoga što svjedoči o stupnjevanoj mijeni romaničkog stila i prijelaza ka gotičkom stilskom izričaju,¹⁸ te spada u skupinu moćnika iz prijelaznog romaničko-gotičkog doba 13. i ranog 14. stoljeća. Ta je skupina prilično brojna, zastupljena najvećim brojem moćnika, kao nigdje drugdje u hrvatskim riznicama. Jedan od rijetkih među onima koji su preživjeli požare, pljačku i potres jest već ranije spomenuti moćnik glave antropomorfnog oblika, sv. Stjepana Prvomučenika (XXXVII), kao i moćnik glave sv. Andrije (CLXXIV), koji pandan imaju jedino u Dubrovniku, u franjevačkom samostanu Male braće, a to je glava sv. Brigite.

Moćnik ruke sv. Šimuna i Jude (XLIV), dva moćnika ruku nepoznatih svetaca (CXXVIII i XLV), i moćnik glave sv. Uršule (LVII) iz samostana sv. Bartula, uz moćnike glave sv. Gervazija (LIX) i glave sv. Pankracija (LXII.) čine taj prijelazni stupanj, gdje se osjeća novo uz romaničku stilizaciju.¹⁹ Pritom su šake na moćnicima ruku rađene po realnim otiscima, razlikujući se od gotičkog razdoblja, kada moćnici dobivaju izduženu formu ispružene šake. Matrice po kojima su iskucane kovinske vrpce u ovom stilskom razdoblju najvećim su dijelom biljnog karaktera i izvedene su ponajviše u tehnici "na proboj" i u tehnici iskucavanja. Figuralni motivi pripadaju najčešće matricama simbola evanđelista, koji su služili i za izradu ophodnih križeva, kakav je slučaj s moćnikom glave sv. Uršule (LVII).²⁰ Razmatranje romaničkog stilskog razdoblja u Moćniku dubrovačke katedrale možemo zaključiti sa sigurno datiranim moćnikom glave sv. Andrije (CXXII), djelom dubrovačkog zlatara Nikole Paskova Papca iz prve četvrtine 14. stoljeća, još posve romaničke stilizacije, kao i moćnikom glave sv. Lovrijenca (LXXIV), majstora Guljelma, koja je, po svemu sudeći, pripadala samostanu sv. Klare; u donjoj je zoni još romanički stilizirana vrpca, potvrđujući snažnu tradicionalističku romaničku struju u domaćem du-

Sl. 13. i 13a. Nepoznati mletački zlatar, 13./14. stoljeće, ophodno raspelo *dei Battuti*, s detaljima, iz tršćanskog *Museo Diocesano* (preuzeto iz: C. Gabarscek 1992, *Caorle e Grado*, str. 66-67)
Fig. 13 and 13a Unknown Venetian goldsmith, 13th/14th century, processional crucifix of dei Battuti, with details, from the Triestine Museo Diocesano (taken from: C. Gabarscek 1992, Caorle e Grado, pp. 66-67)

we should consider the later layer of the extremely poorly restored silver gilded reredos from the Cathedral in Caorle, dated quite widely, viz. from the 13th to the 14th century.²¹ The plastically rendered figure of St. James (?), despite all the damage, possesses a certain dose of rusticity, like the silver reliefs from the processional cross of *dei Battuti* from the Triestine *Museo Diocesano*, dated approximately to the 13th-14th century.²²

¹⁸ Lupis 2003, str. 238-239.

¹⁹ Lupis 2010, str. 317-337; isti 2011, str. 16-17.

²⁰ Lupis 2009, str. 352-370.

²¹ Cuscito 1992, pp. 104-105.

²² Gabarscek 1992, pp. 66-67.

brovačkom zlatarstvu prve polovice 14. stoljeća. Svakako, na kraju razmatranja prijelaznog romaničko-gotičkog stila je moćnik noge nepoznatog sveca (CXXV) (sv. Jakova?), iznimno vrijedan, sa sačuvanim reljefom. Ovaj je reljef jedini sačuvani kovinski reljef kasnoromaničkog razdoblja koji bi aludirao na nestale kovinske oltarne pale iz starijeg razdoblja. Kao likovnu paralelu dubrovačkom primjeru treba uzeti u obzir noviji sloj iznimno loše restaurirane srebrne pozlaćene pale iz katedrale u Caorleu, koja se datira dosta široko, od 13. do 14. st.²¹ Plastičnost lika sv. Jakova (?), uza sva oštećenja, ima određenu dozu rustičnosti, poput srebrnih reljefa s ophodnog raspela *dei Battuti*, iz tršćanskog *Museo Diocesano*, datiranog okvirno u 13. - 14. stoljeće.²²

Zaključimo kako su ova tri moćnika romaničkog zlatarstva s figuralnim prikazima vrijedno svjedočanstvo stilskih mijena i likovnih utjecaja na srednjovjekovnu zlatarsku umjetnost Dubrovnika od 12. do kraja 13. stoljeća.

We can conclude that these three reliquaries as products of Romanesque goldsmithing with figural depictions are valuable evidence of stylistic changes and artistic influences on the mediaeval goldsmithing art of Dubrovnik from the 12th to the end of the 13th century.

(D. G.)

²¹ Cuscito 1992, str. 104-105.

²² Gabarscek 1992, str. 66- 67.

Popis kratica/List of abbreviations

SHP Starohrvatska prosvjeta
 CCP Croatia Christiana Periodica

Literatura / Bibliography

Belamarić 2012

J. Belamarić, *Studije iz starije umjetnosti na Jadranu*, sv. II., Split, 2012.

Bianco 2005

R. Bianco, Culto iacobeo in Puglia tra Medioevo ed Età Moderna. La Madonna, l'intercessione, la morte, u/in P. Caucci Von Sauken (ur./ed), *Santiago e l'Italia*, Atti del Convegno Internazionale di studi (Perugia, 23. - 26. svibnja 2002.), Perugia 2005, 135-164

Boraccesi 2011

G. Boraccesi, *Le suppellettili in argento del Museo diocesano Giovanni Tarantini di Brindisi*, Foggia, 2011.

Campobasso 2012

G. Campobasso, Testemuños do culto iacobeo e ceteriniano en Albania e un case descoñecido camiño de peregrinación: a igrexa de Shën Barbullës (Santa Bárbara) en Pllanë, *Ad Limina*, sv. 3, Santiago de Compostela 2012, 43-71

Cuscito 1992

G. Cuscito, Le pale d'argento di Cividale, *Ori e tesori d'Europa*, Milano 1992, 104-105

Čoralić 2010

L. Čoralić, Ad viaggium pro anima mea - hodočašća u Santiago de Compostelu u oporučnim spisima hrvatskih iseljenika u Mlecima (XV. - XVI. stoljeće), *Povijesni prilozi* 38, Zagreb 2010, 31-42

Di Sciascio 2011

S. Di Sciascio, *Reliquie e reliquiari in Puglia fra IX e XV secolo*, Bari 2009.

Ericani 2004

G. Ericani, Kataloška jedinica 106. Coperta di evangelario, *Oreficeria sacra in Veneto*, sv. 1, Cittadella 2004, 189

Gabarscek 1992

C. Gabarscek, Gotico, *Ori e tesori d'Europa*, Milano, 1992, Caorle e Grado, 66-67

Horvat Levaj 1999/2000

K. Horvat Levaj, Benediktinski samostan sv. Jakova

u Dubrovniku, *Peristil*, 42/43, Zagreb 1999/2000, 81-96

Jacomet 1993

H. Jacomet, *Santiago. En busca del Gran Perdon*, in *Santiago, camino de Europa*, ur./eds. S. Moralejo i F. López Alsina, Santiago de Compostela 1993, 55-81

Ladić 1997

Z. Ladić, Some remarks on Medieval Croatian Pilgrimages, *CCP*, god. XXI., br. 39, Zagreb 1997, 19-24

Ladić 1998

Z. Ladić, O najstarijim hodočašćima iz Kotora, *CCP*, god. XXII., br. 41, Zagreb 1998, 117-122

Ladić 1998

Z. Ladić, Oporuka zadarskog patricija Kreše Varikaše – prilog proučavanju duhovnog života u Zadru u drugoj polovici 14. stoljeća, *Rasprave iz hrvatske kulturne prošlosti*, sv. 1, Zagreb 1998, 37-49

Ladić 2004

Z. Ladić, Na putu ad sanctos: hrvatska hodočašća u prošlosti, *Hrvatska revija*, god. IV., br. 4, Zagreb 2004, 78-86

Ladić 2006

Z. Ladić, Ponukani pobožnošću i znatiželjom: O kasnosrednjovjekovnim rapskim hodočasnicima, *Kolo*, Časopis Matice hrvatske, god. XVI., br. 4, Zagreb 2006, 262-271

Lupis 2003

V. B. Lupis, Doktorska disertacija *Moćnik dubrovačke prvostolnice*, Zadar 2003.

Lupis 2005

V. B. Lupis, Historijat istraživanja i novi prilozi poznavanju najstarijeg sloja Moćnika dubrovačke prvostolnice, *SHP*, s. III, 32, Split 2005, 129-148

Lupis 2007

V. B. Lupis, O kasnobizantskim zlatarskim likovnim utjecajima u Dubrovniku, *SHP*, s. III, 34, Split 2007, 355-377

Lupis 2009

V. B. Lupis, O moćnicima u obliku glava iz Moćnika dubrovačke prvostolnice nastalim do kraja XIV. stoljeća, *SHP*, s. III, 36, Split 2009, 351-370

